

Virittäjän nykytila ja tulevaisuus lukijoiden puntarissa

Virittäjän lukijatutkimus toteutettiin lokamarraskuussa 2017. Edellisemmän lukijoiden mielipiteitä selvitettiin vuonna 2011 (ks. Niskanen & Mäntynen 2012). Uudelle tutkimukselle oli tarvetta, sillä tiedekustantamisen muutokset ja haasteet jatkuvat ja esimerkiksi paineet välittömään avoimeen julkaisemiseen kasvavat. Moni lehti on luopunut painetusta julkaisusta ja siirtynyt pelkästään verkkoon. Näissä myllerryksissä Virittäjäkin joutuu arvioimaan, miten turvata lehden toiminta-edellytykset ja miten kehittää toimintaa jatkossa niin, että julkaisu palvelisi parhaalla mahdollisella tavalla lukijoitaan. Vaikka Kotikielen Seuran ja sen aikakauslehden Virittäjän takana on paljon talkootyötä, laadukkaana lehden toimittaminen on mahdotonta ilman riittäviä taloudellisia resursseja. Tämän kyselyn toteuttamisen mahdollisti Suomen tiedekustantajien liiton myöntämä apuraha, mistä lausumme lämpimän kiitoksen.¹

Sähköisesti toteutettuun kyselyyn tuli kaikkiaan 306 vastausta, mikä on hivenen vähemmän kuin edellisellä kerralla, jolloin vastaajia oli 344 (Niskanen & Mäntynen 2012: 125). Kyselyyn olisi ollut mahdollista vastata myös paperisella lomakkeella, mutta kaikki vastaajat täyttivät kyselyn sähköisesti. Lukijatutkimuksesta tiedotettiin Virittäjässä (sekä painetussa lehdessä 3/2017 että Verkko-Virittäjässä), sähköpostilistoilla, Facebookissa ja OJS-järjestelmän kautta niille, jotka ovat rekisteröityneet OJS:n käyttäjiksi. Kaikkien vas-

taajien kesken arvottiin kolme Virittäjän vuosikertaa.

Tässä raportissa keskityimme tuloksiin, jotka koskevat verkko- ja paperilehden käyttöä, tilausmaksuja, julkaisun avoimuutta sekä lehden sisältöä. Aivan aluksi kerromme taustatietoa vastaajista.

Kyselyn vastaajat

Vastaajilta tiedusteltiin ikää, sukupuolta, ammattia tai päätoimea, koulutusala, tilaaja-, lukija- ja kirjoittajatietoja sekä osallistumista Virittäjän toimitukseen. Opettajilta kysyttiin lisäksi opetusala. Suurin yksittäinen vastaajaryhmä oli opettajat, joita oli noin kolmasosa (31 %).² Kun mukaan lasketaan tutkija-opettajat (17 %), opetustehtävissä toimivien osuus vastaajista on lähes puolet. Tutkija-opettajista miltei kaikki työskentelevät yliopistossa, kun taas muista opettajista siellä toimii vain kourallinen. Toiseksi ahkerimmin kyselyyn vastasivat perustutkinto-opiskelijat (23 %). Jatko-opiskelijoita vastaajista oli kymmenesosa ja tutkijoita miltei saman verran (9 %). Lisäksi tutkimukseen osallistui esimerkiksi viestinnän ammattilaisia.

Yli 80 prosenttia vastaajista oli naisia. Vastaajia oli muuten melko tasaisesti eri ikäryhmistä, mutta yli 60-vuotiaita oli muita vähemmän. Liki 40 prosenttia ilmoitti työ- tai opiskelupaikakseen Helsingin. Toiseksi eniten vastaajia (n. 15 %) oli Jyväskylästä; muut jakautuivat melko ta-

1. Kyselyn toteutti filosofian maisteri Jenni Neuvonen.

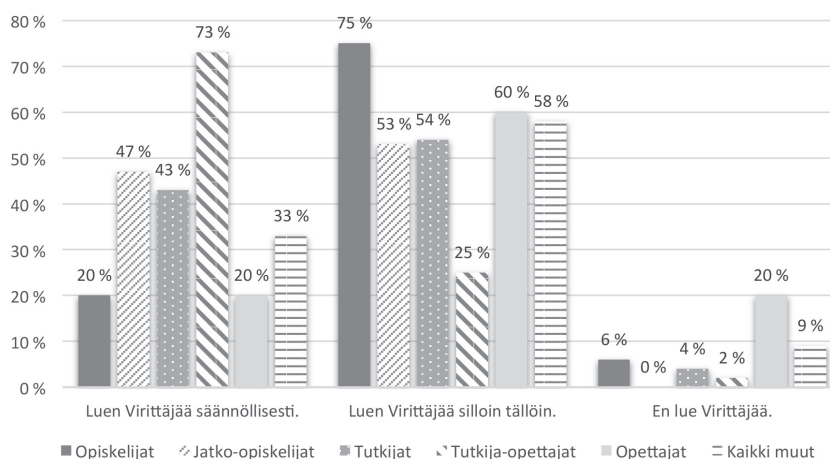
2. Opettajien huomattavaan osuuteen vaikutti todennäköisesti se, että kyselyä levitettiin myös Äidinkielen opettajain liiton sähköpostilistan kautta.

saisesti suomen kielen opetusta tarjoavien yliopistokaupunkien kesken. Lisäksi useita vastauksia tuli muualta Suomesta ja ulkomaisista suomen opetuspisteistä. Vastaa- jista miltei 80 prosenttia ilmoitti koulutus- alakseen suomen kielen, mutta joukossa oli myös esimerkiksi suomen sukukielten, yleisen kielitieteen ja muiden kielten edus- taja.

Vastaushetkellä Virittäjää kertoi tilaa- vansa hieman alle puolet vastaajista (44 %); vuoden 2011 kyselyssä tilaajien osuus vas- taajista oli noin 9 prosenttiyksikköä pie- nempi (Niskanen & Mäntynen 2012: 126). Kun tilaajien osuutta tarkastellaan vastaajaryhmittäin, huomataan, että se on suurin tutkija-opettajien (67 %) ja jatko- opiskelijoiden (53 %) ryhmissä; perus- tutkinto-opiskelijoista (37 %), opettajista (35 %) ja tutkijoista (32 %) nykyisiä tilaa- jia oli vain noin kolmannes. Lukumääräi- sesti eniten tilaajissa oli tutkija-opettajia ja opettajia. Aiemmin Virittäjää kertoi tilan- neensa vajaan 15 prosenttia kaikista vastan- neista, kun taas noin 40 prosenttia ei ollut koskaan ollut lehden tilaajia. Jopa 38 pro- senttia niistä vastaajista, jotka eivät olleet Virittäjän tilaajia, kertoi lukevansa lehteä kirjastossa ja noin viidesosa työpaikallaan.

Kyselyssä tiedusteltiin myös sitä, miten ahkerasti vastaajat Virittäjää lukevat. Run- sas kolmannes (35 %) ilmoitti lukevansa lehteä säännöllisesti, ja silloin tällöin leh- teen tarttuu hieman yli puolet (56 %). Sen sijaan noin kymmenesosa (9 %) tunnusti, ettei lue Virittäjää, mutta innostui silti osallistumaan kyselyyn. Tästä joukosta valtaosa oli opettajia. Lukutottumukset olivat varsin samanlaisia myös edellisen kyselyn vastaajilla (vrt. Niskanen & Män- tynen 2012: 126). Kuviossa 1 lukemisen säännöllisyyttä on eritelty vastaajaryhmit- täin. Ahkerimpia lukijoita näyttäisivät ole- van kyselyn valossa tutkija-opettajat, kun taas opettajavastaajissa oli eniten niitä, jotka eivät lue lehteä lainkaan.

Kun kyselyssä tiedusteltiin, mikä saa vastaajat lukemaan Virittäjää, eniten suo- siota keräsi vaihtoehto, jonka mukaan motiivina on pysyä selvillä uusimmasta tut- kimuksesta. Sen oli valinnut noin 86 pro- senttia lehteä lukevista vastaajista. Vastau- ten perusteella Virittäjää hyödynnetään paljon myös lähdemateriaalina; yli puolet vastanneista lukijoista ilmoitti käyttävänsä lehteä oman opinnäytetyön tai muun tut- kimuksen lähteenä tai etsivänsä sen avulla sopivaa kirjallisuutta. Noin 30 prosenttia

Kuvio 1.
Virittäjän lukeminen vastaajaryhmittäin.

kertoi hyödyntävänsä Virittäjää opetusmateriaalina. Vastauksista ilmenee, että moni käyttää Virittäjää useampaan kuin yhteen tarkoitukseen, sillä joka kymmenes oli valinnut kaikki edellä esiteltyt vaihtoehdot. Lisäksi mainittiin esimerkiksi silkka mielenkiinto kielitieteeseen ja suomenkieliseen tieteelliseen julkaisemiseen, kuten seuraavista kommentteista ilmenee:³

”Ajattelen tukevani suomenkielistä alan tieteellistä kirjoittamista.”

”Sisältö on kiinnostavaa!”

Vapaamuotoisissa kommentteissa tuli myös esiin, että Virittäjä on monelle potentiaalinen omien tekstien julkaisukanava, mikä osaltaan motivoi lukemaan sitä. Lehteen oli kirjoittanut runsas neljännes vastaajista. Virittäjän toimittamiseen puolestaan kertoi vuosien varrella osallistuneensa noin kuudesosa.

Suurin osa Virittäjää lukevista vastaajista ilmoitti seuraavansa myös muita tieteellisiä julkaisuja. He luettelivat ahkerasti eri lehtiä – niin suomenkielisiä kuin kansainvälisiäkin. Moni mainitsi lukevansa kokonaan vain Virittäjän tai tilaavansa ainoastaan sitä mutta seuraavansa sen ohella myös monia muita julkaisuja.

Virittäjän verkkosivut

Lomakkeen toisen osion kysymykset liittyivät Virittäjän verkkosivujen käyttöön ja kehittämiseen. Kolme neljäsosaa kyselyyn vastanneista kertoi käyttäneensä lehden verkkosivuja. Suosituin verkkopalvelu on arkisto, jota on hyödyntänyt 85 prosenttia verkkosivujen käyttäjistä. Lähes yhtä suuri osa tästä joukosta ilmoitti käyttäneensä sivuja kirjoitusten lukemiseen (79 %) ja tiedonhakuun (78 %). Reilu kolmasosa on hyödyntänyt verkkosivuilta kirjoittajan oh-

3. Lainaukset ovat alkuperäisessä kirjoitusasussaan.

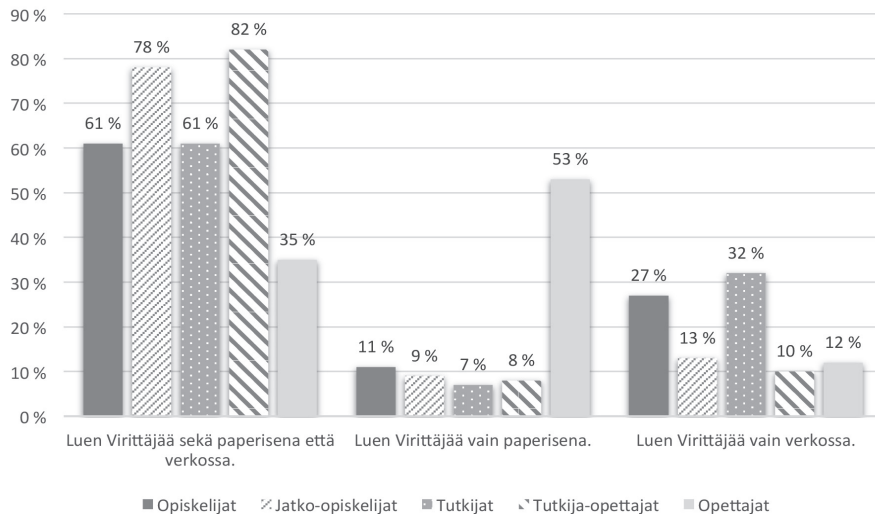
jeita, minkä lisäksi sivuilla käydään tulos-
tamassa kirjoituksia luettavaksi, lähettämässä omia tekstejä arvioitavaksi tai hake-
massa apua oman opetuksen valmisteluun.
Valtaosa hyödyntää verkkosivuja moneen eri tarkoitukseen.

Virittäjän verkkosivuihin ollaan pää-
osin tyytyväisiä. Eniten toivotaan haku-
toimintojen parantamista ja monipuolista-
mista. Osa vapaamuotoisista vastauksista
kuitenkin paljastaa, etteivät kaikki vastaa-
jat ole tietoisia siitä, mitä verkkosivuilta
voi hakea (esim. aiheen mukainen haku).
Vastauksissa toivotaan myös lisää vanhem-
paa materiaalia verkkoon. Tähän toivee-
seen ollaan parastaikaa vastaamassa, sillä
Suomen tiedekustantajien liitto on tukenut
Virittäjän vanhojen artikkelien digitoin-
tia, ja viime aikoina on siirretty verkkoon
runsaasti 1980- ja 1990-luvun kirjoituksia
– niiltä osin kuin kirjoituksiin on saatu te-
kijöiltä tai oikeudenomistajilta julkaisulupa.
Vastauksissa esitetään myös ideoita
verkkosivujen ulkoasun kehittämiseen.

Painettu ja verkkoversio

Yksi kyselyn keskeisistä tavoitteista oli
tiedustella vastaajien mielipiteitä paine-
tun ja verkkolehden käytöstä sekä tilaus-
hinnoista. Yli puolet vastaajista (55 %) il-
moitti lukevansa Virittäjää sekä paperisena
että sähköisesti. Suhteellisesti eniten mo-
lempien versioiden käyttäjiä on tutkija-
opettajissa ja jatko-opiskelijoissa (ks. ku-
viota 2). Vajaa neljännes (23 %) kertoi luke-
vansa ainoastaan paperilehteä ja 16 pro-
senttia vain verkkolehteä; loput (6 %) eivät
ottaneet kantaa. Pelkästään painettua leh-
teä lukevista suurimman ryhmän muo-
dostavat opettajat. Tilaajien osuus paperi-
lehden lukijoista oli 58 prosenttia. Pelkkää
sähköistä versiota käyttävistä enemmistö
kertoi lukevansa Virittäjää verkosta jälki-
käteen, kun sisällöt ovat tulleet avoimiksi.
Heistä runsas kolmannes oli opiskelijoita.

Vastaajilta, jotka lukevat Virittäjää sekä
paperisena että sähköisesti, tiedusteltiin

Kuvio 2.
Paperi- ja verkkolehden lukeminen vastaajaryhmittäin.

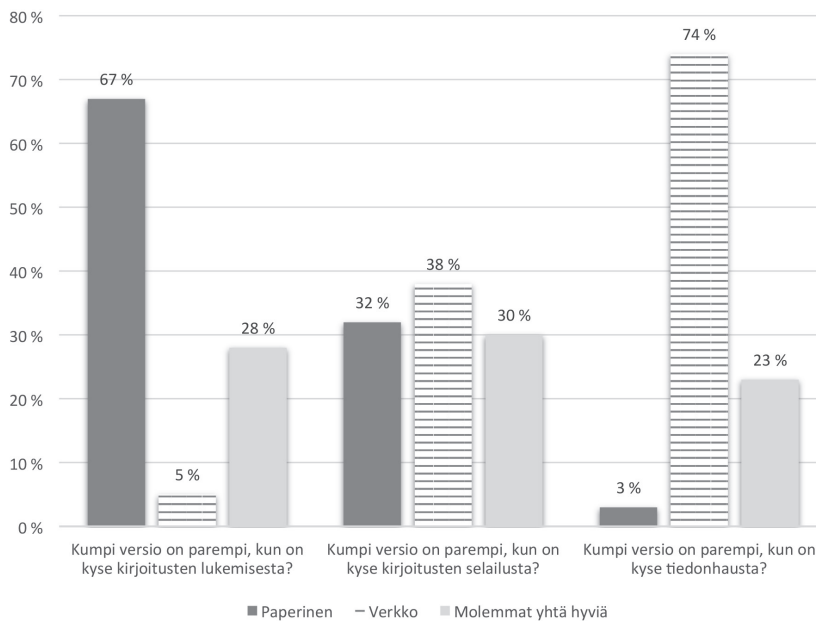
myös, käyttävätkö he näitä eri versioita samoihin tarkoituksiin. Tähän kysymykseen otti kantaa 140 vastaajaa, joista 64 prosenttia vastasi siihen myönteisesti. Kuten kuvioista 3 (seur. sivulla) käy ilmi, kirjoitusten lukemisessa paperilehteä pidetään selvästi verkkoversiota parempana, kun taas tiedonhaussa verkkolehti koetaan ylivoimaisesti paperista paremmaksi. Kirjoitusten selailussa kumpikaan versio ei nouse selvästi toista suositummaksi.

Vastaajat saivat arvioida eri versioiden sopivuutta myös itse esittämiinsä käyttötarkoituksiin. Tässä yhteydessä mainittiin esimerkiksi verkkoversion parempi soveltuvuus opetuskäyttöön (lähdekirjallisuuden neuvominen, artikkelin linkittäminen opiskelijoille). Verkkolehden katsottiin olevan parempi myös arkistoinnin kannalta sekä silloin, kun kyse on yksittäisen lähdeviitteen tarkistamisesta, artikkelitiedon lähettämisestä toiselle esimerkiksi sähköpostitse tai oikeinkirjoitusvinkkien hakemisesta. Verkkoversion sanahakutoiminto keräsi kehuja useammassa vastauksessa. Paperilehden lukemisen taas koettiin olevan nautinnollisempaa: painettu lehti sopii paremmin kotona sohvalla lueskeluun, ja

sitä on myös ”kiva vilkaista” vaikkapa kahvihuoneessa. Joillekin verkkoversio on vain hätävara, kun paperilehti ei ole saatavilla.

Vastaajilta kysyttiin myös, tulisiko Virittäjän jatkossakin ilmestyä painettuna lehtenä. Kaikkiaan 44 prosenttia kannattaa painetun lehden säilyttämistä, kun taas 22 prosenttia vastaajista ei koe sitä tarpeelliseksi. Lopuille 34 prosentille asialla ei ole merkitystä. Painetun lehden säilyttämisen kannalla olevista vastaajista yli kolmannes lukee lehteä ainoastaan paperisena. Paperilehden kannattajia on varsin tasaisesti kaikissa ikäryhmissä. Kun tarkastellaan vastaajaryhmiä, eniten kannatusta on opettajien, opiskelijoiden ja jatko-opiskelijoiden parissa: näissä ryhmissä noin puolet vastaajista pitää paperilehden säilyttämistä tärkeänä. Tilaaista painetun version säilyttämisen kannattajia on hieman yli puolet.

Kuuden vuoden takaisessa kyselyssä kysymyksenasettelu oli hieman erilainen, sillä Virittäjän verkkolehti oli tuolloin uusi asia. Vuoden 2011 kyselyssä vastaajia pyydettiin vertailemaan paperi- ja verkkoversiota lähinnä siinä suhteessa, miten nämä kaksi eri versiota tulisi hinnoitella. Näistä vastauksista voi kuitenkin

Kuvio 3.
Paperi- ja verkkolehden käyttötapojen vertailu.

päätellä, että tuolloinkin opiskelijat olivat varsin vahvasti paperilehden säilyttämisen kannalla. (Niskanen & Mäntynen 2012: 127–128.) Siitä huolimatta, että verkkoversio nähdään nykyään jo aivan elimellisenä osana Virittäjän toimintaa eikä siitä luopumista ehdottanut kukaan, paperilehdellä tuntuu olevan edelleen vahvaa kannatusta. Tämä on tärkeä tieto. Paino- ja postikulujen noustua viime vuosina huomattavasti Virittäjä on joutunut korottamaan tilausmaksuja. Se ei näytä vielä ratkaisevasti vaikuttaneen siihen, että tilaajat olisivat vaihtaneet paperilehdestä Verkko-Virittäjään, joka on selvästi painetun lehden tilausta edullisempi. Erityisen tuntuva tämä hintaero on muille kuin opiskelijoille.

Niistä vastaajista, jotka ovat sitä mieltä, että pelkkä sähköinen versio riittää, tilaajia on 44 prosenttia. Heistä ainoastaan kaksi tilaa tällä hetkellä pelkkää verkkolehdeä. Yli puolet sähköisen version kannattajista on Virittäjän entisiä tilaajia. Eniten pelkän verkkolehden kannattajissa on tutkija-opettajia, mutta toisaalta yhtä suuri

osa tästä ryhmästä on paperilehden säilyttämisen kannalla. Tutkimukseen osallistuneista opiskelijoista ja jatko-opiskelijoista pelkkää verkkolehdeä puoltaa ainoastaan noin joka kymmenes. Keskeinen peruste monelle verkkolehden suosijalle on paperisen Virittäjän viemä tila. Osa lukee sitä töissä mutta tilaa itse vain digilehteä.

Jotkut kokivat kysymykseen vastaamisen vaikeaksi:

”Se, pitäisikö paperinen lehti säilyttää ei ole minulle yksiselitteinen. Mikään vastausvaihtoehtoista ei ollut hyvä. Pidän ensisijaisesti paperisesta lehdestä, mutta jos muuttuminen pelkäksi sähköiseksi lehdeksi takaisi laajojen artikkelien määrän kasvattamisen, olisin valmis kannattamaan sähköistä versiota.”

Myös muissa kommentteissa uumoillaan, että paperiversiosta luopuminen nopeutaisi julkaisuaikoja. Tässä voidaan todeta, että artikkelien määrää ja niiden julkaisu-

prosessin kestoa ei ensisijaisesti rajoita lehden painaminen ja sivumäärän kasvusta aiheutuvat painokulut vaan ennemminkin rajalliset toimitusresurssit. Artikkelien taakse kätkeytyy pitkä ja monivaiheinen toimitusprosessi, joka vaatii työtä.

Monella ei ole eri versioiden paremmuudesta siis täysin selvää kantaa, vaan siihen vaikuttavat useat seikat. Toisilla sen sijaan on vankka näkemys:

”Paperilehti lienee tarpeellinen vain niille, jotka ovat saaneet oman artikkelinsa Virittäjään ja haluavat hypistellä tuotostaan fyysisenä objektina. Muille riittää verkkolehti (verkkolehti toimii hyvin artikkelien lukemiseen, kokonaisuun kirjoihin ei). Jos ja kun rahat ovat tiukassa, antiikkisesta paperilehdestä pitäisi ehdottomasti luopua. Ja voitaisiinkin Virittäjästä julkaista pdf, josta kukin voisi niin halutessaan printata haluamansa lehden.”

Yksi vastaajista ehdottaa paperilehden ja verkkoversion eriyttämistä toisistaan:

”Mielestäni paperiversiossa voisi keskittyä tutkimusartikkeleihin ja julkaista muita osastoja vain verkossa (kuten jo nyt lehtiöt) Esimerkiksi kirjallisuusarvioihin ja erilaisiin katsauksiin on harvoin tarve palata toisin kuin artikkeleihin, joita on kätevämpi käyttää lähteenä paperisena kuin sähköisenä. Jos muita kirjoituksia julkaistaisiin painettuna vähemmän, artikkeleille tulisi lisää tilaa. Toisaalta kaikki mikä on vain verkossa, jää paljon helpommin lukematta kuin paperilehdessä julkaistut.”

Eräs vastaaja toteaa sähköisen version riittävän, mutta sen ilmestymisestä olisi ehdottomasti saatava tieto sähköpostiin, jotta sen muistaisi käydä lukemassa. Kyseinen vastaaja ei kaikesta päätellen ole rekisteröitynyt OJS-järjestelmään, sillä sitä kautta kaikki Virittäjän lukijat ja kir-

joittajat saavat nykyään automaattisesti ilmoituksen heti, kun uusi numero on julkaistu verkossa.

Virittäjän hinnoittelu

Vastaajilta tiedusteltiin myös sitä, paljonko he olisivat valmiita maksamaan painetusta Virittäjästä. Opiskelijatilaushintaan otti kantaa 68 prosenttia ja normaali-tilaushintaan 87 prosenttia vastaajista. Molemmissa tilaustyypeissä vastaukset painottuvat tarjolla olleista vaihtoehdoista edullisimpiin. Painetun lehden opiskelijatilauksesta noin puolet vastanneista olisi valmis maksamaan alle 30 euroa vuodessa. Virittäjän opiskelijahinta (28 euroa) on korotuspaineista huolimatta haluttu pitää matalana, ja se ei herättänytkaan juuri kritiikkiä. Normaali-tilaushintaan kantaa ottaneista suurin osa, noin 60 prosenttia, ilmoittaa sen sijaan olevansa valmis maksamaan Virittäjästä vähemmän kuin nykyisen hinnan eli alle 70 euroa vuodessa. Heistä tämänhetkisiä tilaajia on noin kolmannes. Nykyhintaan (77 euroa) tyytyväisiä vastaajista oli samoin kolmasosa, sillä he olivat valinneet sopivaksi hinnaksi 70–80 euroa vuodessa. Tätä enemmän ilmoittaa olevansa valmis maksamaan vain 10 prosenttia kysymykseen vastanneista.

Vastausten perusteluista käy ilmi, että korkeammat tilaushinnat eivät innosta, koska artikkelit löytyvät kirjastosta tai verkosta tai koska lehteä voi lukea työpaikalla. Myös tilan puute vaikuttaa siihen, ettei paperisesta lehdestä haluta maksaa. Pari vastaajaa ei halua tilata paperilehteä ekologisista syistä, mutta myös painetulla lehdellä on kannattajansa, jotka ovat valmiita maksamaan siitä:

”Painetun lehden hinta saa minusta olla kalliimpi kuin pelkän verkkolehden. Ehkä olen vanhanaikainen, mutta voi tulla aika, jolloin verkko ei enää toimi niin kuin pitäisi. Jos kaikki on vaan verkossa, mitä sitten tehdään?

Ainakin yliopiston kirjastoille pitäisi olla myös painetut lehdet.”

Avoimen julkaisemisen vaikutus tilaamiseen

Nykyään Virittäjä on verkossa heti tilaajien luettavissa, kun taas muille sisällöt avautuvat vasta 12 kuukauden embargoajan jälkeen. Vastaajilta tiedusteltiin, tilaisivatko he Virittäjän, jos se julkaistaisiin heti ilmestyttyään avoimesti verkossa. Kysymys ei ollut mukana vain muodon vuoksi, vaan kun paineet nykyistäkin avoimempaan julkaisupolitiikkaan kasvavat, myös Virittäjä on joutunut pohtimaan omaa linjaansa. Pysyäkseen mukana tiedejulkaisemisen muutoksissa lehti on osallistunut Kotilava-hankkeeseen, jossa on pyritty rakentamaan uudenlaista tiedejulkaisemisen rahoitusmallia (ks. www.kotilava.fi). Tavoitteena on ollut löytää kestävä ratkaisu, jolla tieteellisten lehtien toiminta turvattaisiin, kun avoin julkaiseminen väistämättä karsii tilaajia ja kurjistaa lehtien ennestäänkin tiukkaa taloutta – vaatiihan pelkkä verkkojulkaiseminenkin huomattavan määrän työtä ja taloudellisia resursseja. Toiveena on ollut saada yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastoista lehtien rahoittajia, sillä juuri ne hyötyisivät avoimesta julkaisemisesta. Vastineeksi kokeilussa mukana olevat lehdet ovat sitoutuneet välittömään avoimeen julkaisemiseen. Toistaiseksi neuvottelut ovat kuitenkin kesken ja Virittäjä jatkaa nykyisellä linjallaan.

Vaikka Virittäjä julkaistaisiin avoimesti verkossa ilman embargoaikaa, 17 prosenttia vastaajista ilmoitti jatkavansa tilaajina saadakseen itselleen painetun lehden ja 26 prosenttia tukeakseen Virittäjää. 23 vastaajaa oli valinnut molemmat vaihtoehdot. Sen sijaan noin kolmannes ilmoitti, ettei tilaisi Virittäjää tällaisessa tapauksessa. Tästä joukosta kolmasosa on nykyisiä tilaajia. Huomattava osa vastaajista, noin kolmannes, ei osannut ottaa asiaan tässä vaiheessa

kantaa. Kyselyn valossa vaikuttaa siis siltä, että tilaajamäärä jossain määrin vähenisi, jos Virittäjä olisi luettavissa verkossa heti kaikille vapaasti. Tätä kommentoivat myös vastaajat, esimerkiksi näin:

”Kukapa maksaisi aineistosta, joka on ilmaiseksikin saatavilla – korkeintaan ne, jotka voivat kiikuttaa laskun työnantajalleen.”

Lehden lukijoissa ja tilaajissa on myös runsaasti niitä, jotka ovat valmiita jatkamaan lehden tilaajina ensisijaisesti sitä tukeakseen. Useimmat kuitenkin perustelivat tilauksen jatkamista sillä, että lukevat mieluummin paperilehteä: ”[P]aperinen lehti voittaa sähköisen lehden 6–0.” Painettua lehteä puoltaa myös jo edellä esiin tullut lukumukavuus, mutta muitakin syitä mainittiin: Paperilehteä tulee esimerkiksi luettua säännöllisemmin. Osa myös kokee, että painetun lehden lukemiseen on helpompi keskittyä kuin verkkolehden.

Vastaajilta kysyttiin lisäksi, olisivatko he valmiita nykyistä suurempaan Kotikielen Seuran jäsenmaksuun, jos Virittäjä ilmestyisi ainoastaan avoimena verkkolehdenä ja tilausmaksu poistuisi kokonaan. Tällä hetkellä suurin osa tilaajista on Kotikielen Seuran jäseniä, ja seuran pieni jäsenmaksu (3/6 euroa) sisältyy tilaus hintaan. Seuran johtokunta on pohtinut sitä mahdollisuutta, että tätä nimellistä jäsenmaksua korottamalla voitaisiin turvata Virittäjän toimintaedellytykset. Yli puolet vastasi kysymykseen myöntävästi; näistä vastaajista nykyisiä tilaajia on hie man yli puolet. Sen sijaan runsas kolmannes oli kielteisellä kannalla, ja tästä joukosta lehden tilaajia oli kolmannes. Muutama perusteli kielteistä vastaustaan sillä, ettei ole seuran jäsen tälläkään hetkellä.

Vastaajista 59 prosenttia kertoi olevansa kiinnostuneita verkossa julkaistavasta Virittäjän näköispainoksesta eli koko lehden kattavasta pdf-tiedostosta. Tästä joukosta tilaajia on 41 prosenttia. Huomionarvoinen

seikka on, että tutkimukseen osallistuneista opiskelijoista 70 prosenttia oli kiinnostuneita tästä mahdollisuudesta ja jatko-opiskelijoistakin lähes yhtä suuri osa; muissa ryhmissä kiinnostus oli hivenen vähäisempää. Noin kolmannes vastaajista sen sijaan ei pitänyt pdf-muotoista näköispainosta tarpeellisena. Sitä kommentoitiin kömpelöksi ja vanhanaikaiseksi, eikä sen koettu tuovan mitään lisäarvoa.

Virittäjän sisältö ja ulkoasu

Viimeisessä osiossa keskityttiin Virittäjän sisältöön ja ulkoasuun liittyviin seikkoihin. Vastaajilta tiedusteltiin muun muassa, mitä osioita he lehdestä lukevat. Suosituimmaksi kirjoitustyyppiksi osoittautuivat odotuksenmukaisesti artikkelit, joita ilmoitti lukevansa 88 prosenttia. Toiseksi eniten luetaan Havaintoja ja keskustelua -osastoa (68 %), ja miltei saman verran lukijoita on kirjallisuusosastolla (59 %) ja katsauksilla (59 %). Pelkästään verkkolehdestä ilmestyviä lektioitakin ilmoitti lukevansa lähes puolet (48 %). Kaikkiaan eri juttutyypeillä on ilahduttavan paljon lukijoita, mistä kertoo sekin, että vastaajista kolmannes ilmoitti lukevansa kaikkia lehden osastoja.

Vastaajat saivat myös esittää Virittäjän sisältöä koskevia toiveita ja kertoa, millaisia juttuja tahtoisivat jatkossa lukea. Ehdotuksia tuli runsaasti, kaikkiaan sata. Moni piti nykytarjontaa hyvänä ja kiinnostavana, ja monipuolista kielitieteellistä sisältöä kannatettiin laajasti: ”En lähitisä rajaamaan; älkää tekään!” Ehdotettujen aihepiirien kirjo on laaja ja heijastelee epäilemättä vastaajien omia kiinnostuksen kohteita. Vaikka omaa erikoisalaa käsittelevät artikkelit koetaan luonnollisesti mielenkiintoisimmiksi, moni kertoi lukevansa mielellään muistakin aiheista. Osa toiveista paljasti, että kaikki vastaajat eivät tunne kovin hyvin Virittäjän nykyistä sisältöä. Esimerkiksi tuoreita väitöskirjoja esitellään lähes joka numerossa, ja kahdena peräkkäisenä vuotena järjestettyjen

kirjoituskilpailujen ideana on ollut nostaa ansiokkaita kandidaatintutkielmia ja pro graduja tiedeyhteisön tietoisuuteen (ks. Tjukanov 2016; Vierula 2017; Sotkan kangas 2018). Edelleenkin opinnäytteihin pohjaavat havaintokirjoitukset ovat tervetulleita, samoin kuin muutkin lyhyet kirjoitukset ja keskustelupuheenvuorot. Tällä hetkellä tarjonta painottuu turhan yksipuolisesti artikkeleihin.

Vastaajat pääsivät myös esittämään näkemyksiään Virittäjän ulkoasusta. Siihen ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä, ja esimerkiksi vaihtuvien vuosivärien kerrottiin helpottavan oikean numeron löytämistä. Ulkoasua luonnehdittiin muun muassa tyylikkääksi, harmoniseksi, raikkaaksi ja selkeäksi. Yhtenäisyys koetaan perinteisessä julkaisussa tärkeäksi. Makua on luonnollisesti monenlaista, ja esimerkiksi kansien pastellivärit eivät miellytä kaikkia, vaan muutamat kaipasivat ulkoasuun lisää värejä. Värejä toivottiin myös kirjoituksissa esitettymiin kuvioihin. Yksittäisissä vastauksissa peräänkuulutettiin esimerkiksi suurempaa fonttia ja ehdotettiin sisällysluettelon palauttamista lehden takakanteen.

Virittäjä on juuri perustamassa omaa blogia, jossa esimerkiksi artikkeleiden kirjoittajat voivat kertoa keskeisistä tuloksistaan yleistajuisesti. Kyselyssä tiedusteltiin kiinnostusta tällaisen blogin lukemiseen. Oli ilahduttavaa huomata, että blogi herättää mielenkiintoa ja sille on selvää tilausta. Yli 80 prosenttia vastaajista nimittäin ilmaisi olevansa kiinnostuneita blogista. Kyselyssä kartoitettiin myös blogiteksteihin kohdistuvia toiveita. Vastauksissa korostuivat lyhyys, ytimekkyys, ajan kohtaisuus ja yleistajuisuus.

Blogikirjoitukset nähdään toimivana kanavana levittää tutkimustietoa suurelle yleisölle:

”Niiden avulla voisi jakaa kielitieteellistä tietoa myös muille kuin lingvistiisesti koulutetuille kontakteille.”

Blogitekstin laatimista ehdotettiin jopa artikkelin kirjoittamiseen liittyväksi velvollisuudeksi:

”Mielestäni tällaisen blogitekstin kirjoittaminen pitäisi olla kullekin artikkelin Virittäjässä julkaisseelle pakollista, jotta tulokset leviäisivät ja jotta tutkijat tulisivat todella miettineeksi, mikä tutkimuksessani on yleisesti relevanttia ja miten esittelen asiani kiinnostavasti ja selkeästi suurelle yleisölle.”

Vastauksista erottuu karkeasti kaksi päälinjaa: opetus ja tutkimus. Joissakin vastauksissa ne kietoutuvat yhteen, sillä tutkimukseen perustuva yleistajuinen blogikirjoitus voisi olla hyödyksi esimerkiksi suomen kielen yliopisto-opetuksessa ja helpottaa varsinaisen artikkelin lukemista. Opetukseen liittyviltä blogiteksteiltä kaivataan havainnollisuutta. Blogin toivotaan antavan tukea myös tutkimuksen tekoon. Moni ehdottaa, että blogikirjoituksissa voisi avata tutkimuksen tekemistä tai artikkelin kirjoittamista esimerkiksi kertomalla artikkelin työstämisestä ja syntymisestä tai esittelemällä tutkimusta taustoittavia prosesseja yleistajuisesti. Blogikirjoituksessa voisi myös kertoa, mitä varsinaisesta artikkelista piti jättää pois. Eräs vastaaja kuitenkin aiheellisesti muistuttaa, että blogitekstin tulee toimia myös ilman siihen liittyvää artikkelia, vaikka artikkeli sitä syventäisikin.

Blogiteksteiltä toivotaan myös tietoa siitä, kuinka tutkimusta voi soveltaa käytäntöön tai miten se kytkeytyy yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Kirjoituksiin kaivataan kantaaottavuutta ja kyseenalaistavuutta niin yhteiskunnallisesti kuin tutkimusperinteekin kannalta. Kannanottoja toivotaan esimerkiksi kielipolitiikkaan, nykymarkkinointiin ja ylipäätään median esiin nostamiin suomen kieleen linkittyvin ilmiöihin. Tyyllilaji voisi olla artikkelia vapaampi:

”Blogissa saisi vähän irrotella ja tehdä ajatuskokeita ja provokaatioita.”

Lopuksi

Kaikkiaan kysely osoitti, että Virittäjällä on edelleen vahva sitoutunut lukija- ja tilaajakuntansa. Lukijat ovat lehden sisältöön ja ulkonäköön varsin tyytyväisiä, eikä kyselyssä noussut esiin mitään merkittäviä, laajaa joukkoa yhdistäviä muutostoiveita. Suurin osa hyödyntää sekä paperi- että verkkolehteä ja näkee molemmilla oman paikkansa. Osa vastaajista olisi valmis siirtymään pelkkään verkkolehteen ja tukemaan sen toimintaa myös taloudellisesti tavalla tai toisella, mutta painetulla lehdeillä on edelleen niin selvä kannatus, ettei tämän kyselyn valossa ole syytä vielä päätellä, että paperiversion aika olisi ohi. Huomiota kiinnittää se, että painettua lehteä kannattavat hyvin vahvasti myös opiskelijat, jotka edustavat tulevaisuutta ja vastaajien nuorinta ikäpolvea. Painetun lehden ongelmaksi voi kuitenkin muodostua tilaajamäärän väheneminen, mikä näyttää väistämättömältä, jos lehti on heti ilmestyttyään vapaasti luettavissa verkossa. Paperilehden tilaajamäärän väheneminen nimittäin johtaisi painokustannusten suhteelliseen kallistumiseen. Kyselyn valossa harva on halukas maksamaan nykyistä suurempaa tilausmaksua. Toimituksen näkökulmasta olisikin toivottavaa, että lehden arvostaminen näkyisi myös käytännössä – esimerkiksi verkkotilauksina. Tämä vaihtoehto tuntuu unohtuneen niiltä, jotka eivät halua kerätä kotiinsa paperista arkistoa mutta joilla on silti halua tukea kotimaista tieteellistä julkaisemista.

JENNI NEUVONEN

HANNA LAPPALAINEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Jenni Neuvonen on suomen kielen jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa ja Hanna Lappalainen Virittäjän päätoimittaja.

Lähteet

- NISKANEN, NIINA – MÄNTYNEN, ANNE
2012: Virittäjän lukijakyselyn tuloksia.
– *Virittäjä* 116 s. 125–131.
- SATOKANGAS, HENRI 2018: Uskonnon
oppikirjojen moniäänistymiskehitys ja
muuttuva ryhmäkonstruointi. – *Virittäjä*
122 s. 112–121.
- TJUKANOV, MAIJA 2016: Kielet kerroksit-
tain – suomen kielen ja suomalaisen
viittomakielen simultaania yhteistyötä
keskustelussa. – *Virittäjä* 120 s. 583–594.
- VIERULA, SUVI 2017: *Kanssa, kans ja kaa*
– postposition muutoksen tarkastelua.
– *Virittäjä* 121 s. 265–275. <https://doi.org/10.23982/vir.61037>.

KIRJALLISUUTTA

Kielenvälityksestä arkikeskusteluissa

Katariina Harjunpää: *Translatory practices in everyday conversation. Bilingual mediating in Finnish–Brazilian Portuguese interaction.* Helsinki: Helsingin yliopisto 2017. 308 s. ISBN 978-951-51-3226-0.

Katariina Harjunpää tutkii monografia-väitöskirjassaan sitä, miten maallikkokääntäminen jäsentyy vuorovaikutuksellisesti monikielisissä arkikeskusteluissa. Tutkimusaineisto muodostuu erilaisissa ateriointi- ja muissa seurustelutilanteissa tuttavien ja perheenjäsenten kesken käydyistä keskusteluista. Osanottajien kielitalliset repertoarit ovat epäsymmetriset: osa on yksikielisiä ja osa enemmän tai vähemmän kaksikielisiä. Pääaineisto, laajuudeltaan noin yhdeksän tuntia, käsittää neljä videotallennetta, joista kolme on kuvattu Brasiliassa ja yksi Suomessa. Keskustelun kielinä ovat suomi ja brasilianportugali, toisinaan myös englanti lingua francana. Metodologisesti tutkimus edustaa multimodaalista keskusteluanalyysia. Työn keskiössä ovat vuorot, joissa vaihdetaan keskustelun kieltä ja jotka ovat tulkittavissa aiemman puheen välitykseksi toisille keskustelun osanottajille. Teok-

essa on johdannon ja tutkimusongelmaa taustoittavan luvun lisäksi neljä analyysilukua sekä pohdinta- ja johtopäätösosuu-

Tutkimusongelmat

Kääntämistä ja tulkkausta, jotka kuuluvat ilmiöinä monikieliseen vuorovaikutukseen, esiintyy niin arki- kuin instituutionaalisissa keskusteluissa. Harjunpää lähtee tutkimusongelmansa muotoilussa liikkeelle tästä keskusteluanalyttisestä erottelusta kahden keskustelutyyppin välillä. Empiirisenä, aineistosta nousevana lähtökohtana on, että arkikeskusteluissa kääntäminen (tai tulkkaus) ei ole systemaattista vaan sitä esiintyy vain paikoitellen. Ammatillisesta kääntämisestä poiketen maallikkokääntäjällä ei ole ennalta määrättyä kääntäjän roolia, vaan hän on keskustelussa mukana yhdenvertaisena osanottajana muiden joukossa. Kielenvälityksen¹ tarve syntyy monikielisissä

1. Ammattikäntämisen ja -tulkkauksen ulkopuolisia kääntämisen ja tulkkauksen ilmiöitä koskevasta terminologiasta ks. myös Pilke, Kolehmainen & Penttilä 2015.